

ZÁRT BELSŐ UDVAROK, MINT KÖZTERÜLETEK?

Jóna László

MTA KRTK RKI NYUTO, Győr, Magyarország

Absztrakt

A történelmi belvárosok jelentős részében található olyan épületek melyek belső udvarral rendelkeznek. Ezeket az udvarokat sok esetben megnyitják a gyalogos forgalom számára, melynek köszönhetően az udvarokban kisebb üzletek, boltok jönnek létre. De nemcsak boltok, hanem az udvar méretétől függően további olyan funkciók mint játszótér, terasz, étterem, fagylaltozó, stb. is helyet kaphatnak benne. A jövőben egyre többen fognak majd városokban élni, és a közterületek növelésnek egyik lehetséges módja a belvárosokban a belső udvaros házak megnyitása, elsősorban a gyalogos forgalom számára. Ezért a tanulmány arra keresi a választ, hogy egy belső udvaros ház hogyan tud bekapcsolódni a történelmi belvárosok közterületi hálózatába.

Kulcsszavak: *belső udvar, közlekedés, gyalogos, kerékpáros, funkció*

Bevezetés

A gyalogos közlekedéssel kapcsolatos kutatások leginkább a gyalogos balesetek, autós konfliktusok kutatására irányulnak. Holott van más terület is ahol érdemes megvizsgálni a gyalogosok közlekedési szokásait. Az egyik ezek közül a zárt belső udvarok, melyek kialakulása nem is olyan nagyon régre tehető (18.-19.század) (Ekler, 1994).

De mi is valójában egy „zárt belső udvar”? Azoknak az épületeknek az udvarhelyiségét nevezzük így, melyek napközben nyitottak a közforgalom számára, éjszaka azonban bezárják őket. Ugyanakkor ezek az udvarok általában üzlet, vendéglátó, stb. helyiségekkel rendelkeznek. További sajátossága a zárt belső udvaroknak, hogy az azt körülvevő épületek emeletein lakások találhatóak.

Egy 1999-ben készült angliai tanulmány szerint, a világ népességének egyre nagyobb része (jelenleg 50%-a) él városokban, és ez a szám a jövőben csak növekedni fog (Thompson, 2002). Mindannak ellenére, hogy Európa össznépessége csökken. Ez egyrészt annak köszönhető, hogy a nyugati országok városaiba egyre nagyobb számban érkeznek a külföldi munkavállalók. Ezért a jelentés kiemeli, hogy a városok köztereinek különösen fontos szerepük lesz a jövőben társadalmi szempontból. Hiszen ez az a hely ahol nemtől, vallástól, kortól, nemzetiségtől, stb. függetlenül mindegyik társadalmi réteg megtalálható a városban.

A másik megállapítása a tanulmánynak az volt, hogy a közterületeket érdemes lenne hálózatba kapcsolni a városokban. Ez a hálózat magába foglalna parkokat, sétáló utcákat, köztereket, stb. A tanulmány ugyanakkor nem tér ki arra, hogy a tör-

téneti belvárosok esetében hogyan működhetne ez a folyamat. Valamit kérdés, hogy a belső udvarok szintén a részét tudnák-e képezni ennek a hálózatnak.

A Bécsi és a Hungária udvar Győrben

A Bécsi udvar Győrben az egykori várfallal körülvevett belváros peremén található a Fehérvári kapu mellett, mely a város déli bejárata volt. A második világháború során rengeteg épület megsemmisült a belvárosban, és 1970 után a földszintes házakat is lebontották. Összesen három historizáló épület marad meg a régi beépítésből az Arany János utca 18, 20, és 22. Ebből a három épületből a 22-es számú Győr legforgalmasabb sétálóutcájának, a Baross és az Arany János utca sarkán áll. Ez a három épület önálló lakóház volt egészen a 80-as évek végéig. Ekkor felújításra kerültek, és a három épület udvarát átjárókkal kötötték össze, ekkor született meg a mai Bécsi udvar (Winkler, 1988).

1. ábra: A Bécsi és a Hungária udvar Győrben

A Bécsi udvar két nagy részre osztható, ahol a 18 és 20-as házak közötti részben nemcsak üzletek, de kávézó, fagyfaltozó, és egy vendéglő is megtalálható. Az udvar három bejárattal rendelkezik, melyből egyik az épület keleti oldalán található, és a Baross utcára nyílik. Az északi oldali az Arany János utcára, míg a déli a Bécsi udvar mögött található parkolóra. Mindhárom bejáratot éjszákára bezárják, és csak másnap reggel nyitják ki. Ezzel a megoldással a Bécsi udvar hasonlóan működik mint a bevásárlóközpontok, azzal a különbséggel hogy az udvarban lakások is találhatóak. Ugyanakkor az udvar közterületként funkcionál, míg a bevásárlóközpontok utcái és terei magánterületek.

További sajátossága a Bécsi udvarnak, hogy tőle nem messze, keleti irányban található a Hungária udvar (1. ábra) melynek ugyan nincsenek kapui mellyel éjszákára bezárják, de szintén egy belső udvar. A Hungária udvar abban is különbözik a Bécsi udvartól, hogy nincs benne üzlet, iroda, stb. Ugyanakkor a déli oldalán található egy gyorsétterem, illetve az udvar közepén egy kisebb park játszótérrel, padokkal, szobrokkal. Ez a park meglehetősen nagy népszerűségnek örvend, mely köszönhető annak is, hogy egy közvetlen folyosót biztosít a Baross utca, és a Czuczor

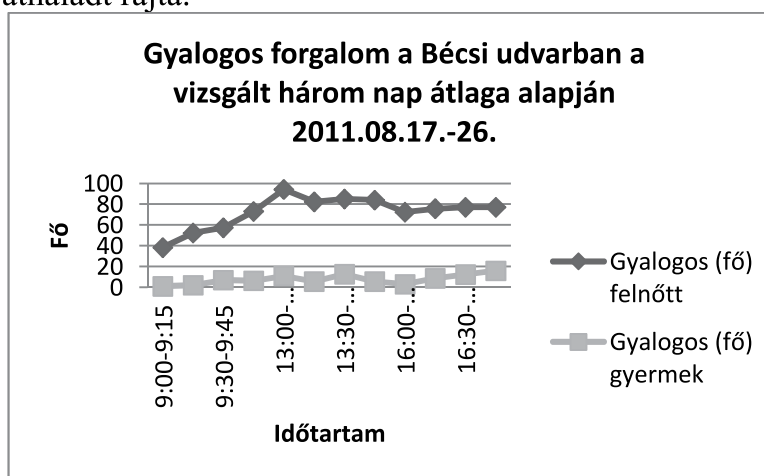
Gergely utca között, mely kerékpáros, és személygépjármű forgalommal is rendelkezik. Így a kelet-nyugat irányú gyalogos forgalma jelentősnek mondható a Hungária udvarnak, ami komoly hatással van a Bécsi udvar forgalmára is. A két udvar ezért egyrésztől összeköttetést biztosít a legnagyobb gyalogos forgalmú Baross utca, a Czuczor Gergely utca és az Arany János utca között. Másrésztől a Bécsi udvarban található üzletek, kávézó, fagyraltozó és a Hungária udvarban található park, játszótér, és gyorsétterem jól kiegészítik egymást. Ezért elmondható, hogy mindkét udvar jól működik hálózatként, egy olyan közepes méretű városban is, mint Győr. Ugyanakkor érdemes megvizsgálni, hogy konkrétan mekkora forgalommal rendelkezik ez a két udvar.

Az udvarok forgalma

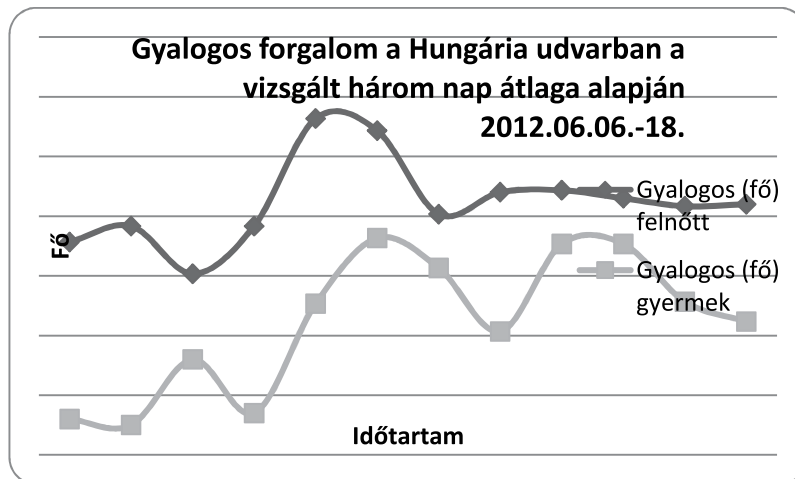
A Bécsi udvar felmérésre 2011 augusztusában, a Hungária udvarára pedig 2012 júniusába került sor, egy adott héten három különböző napon, és három különböző időpontban. A három nap hétfő, szerda, és péntek volt, a választott időpontok pedig egy délelőtti (9:00-tól 10:00-ig), egy délutáni (13:00-tól 14:00-ig), és egy késő délutáni (16:00-tól, 17:00-ig). Az időpontok kiválasztásakor fontos szempont volt a délelőtti esetében, hogy ne a reggeli csúcsforgalom ideje legyen, mivel ezt a szerepet a késő délutáni időpont kapta meg, amikor a munkaidő utáni gyalogos forgalom volt a mérvadó. Az egyes időpontok egyórás intervallumokat jelentettek, 15 perces bontásokban.

Átlagolva a három napon mért adatokat az derült ki, hogy a Bécsi udvar sokkal nagyobb gyalogos forgalommal rendelkezett (2.ábra), mint a Hungária udvar (3.ábra). A Bécsi udvarban átlagosan maximum 94 felnőtt haladt keresztül negyed óra alatt, a Hungária udvarban viszont csak 56 fő. Ebben a különbségben feltételezhetően komoly szerepet játszott az, hogy a Bécsi udvarban, ellentétben a Hungária udvarral, kisebb üzletek, és boltok is találhatóak. Ezek az üzletek pedig nagyobb forgalmat generálhatnak, mint a Hungária udvarban található gyorsétterem.

A gyerekek számát tekintve azonban még jelentősebb különbség volt tapasztalható a két udvar között. Ugyanis míg a Bécsi udvarban a mért 15 perces időtartam alatt egyszer sem volt több 20 gyalogos gyermeknél, addig a Hungária udvar esetében 36 fő is áthaladt rajta.

2.ábra: Gyalogos forgalom a Bécsi udvarban a vizsgált három nap átlaga alapján

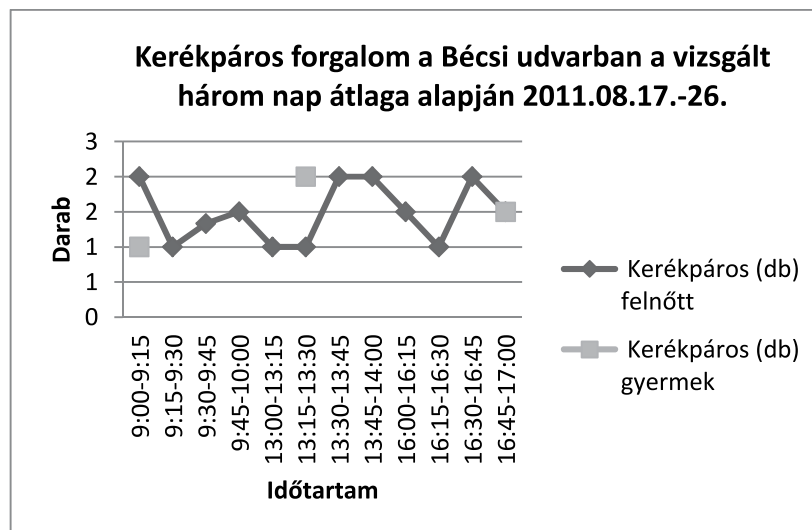

3.ábra: Gyalogos forgalom a Hungária udvarban a vizsgált három nap átlaga alapján

Ennek a különbségnek több oka is lehetett, de valószínűleg nagy szerepe volt benne annak, hogy a Hungária udvarban található egy játszótér és egy gyorsétterem mely rendkívül népszerű a gyerekek körében. A helyszíni felmérés során megfigyelhető volt, hogy az általános és a középiskolás diákok leginkább az iskolai oktatás után, 13:00 órától voltak a legtöbben az udvarban. Mindkét udvar esetében átlagosan 13:00 és 13:15 között fordultak meg a legtöbben, ami igaz volt a felmérés mindegyik napjára. Ennek magyarázata talán az lehet, hogy ebben az időszakban van ebédszünet, és így a belvárosban dolgozók, ekkor mennek ki, vagy éppen vissza a munkahelyükre.

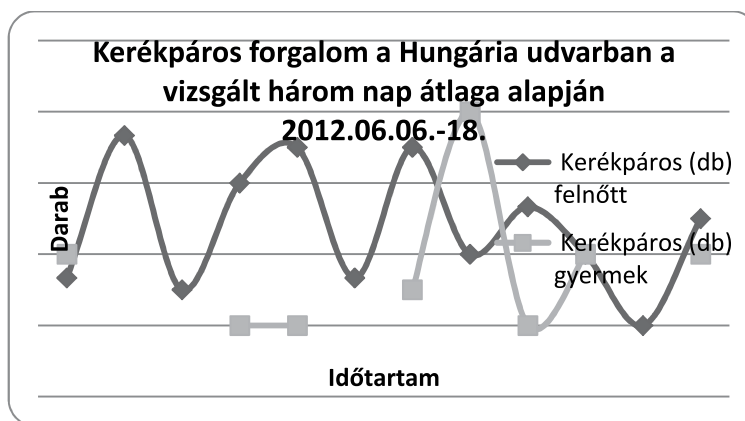
Mindegyik udvarra jellemző, hogy nemcsak gyalogosok, de kerékpárosok is közlekednek rajta. Ezért a gyalogos forgalmon kívül, a kerékpáros is felmérésre került többek között annak megállapítására, hogy mennyire jelenthet ez a két udvarban konfliktus helyzetet gyalogosok, és kerékpárosok között.

Ami mindkét udvarról elmondható, hogy egyikben sem közlekedett ötnél több kerékpáros negyedóránként. A Bécsi udvaron negyedóránként átlagosan maximum kettő (4.ábra), a Hungária udvaron pedig 4 felnőtt kerékpározott keresztül (5.ábra). A gyerekek számával már más volt a helyzet mivel a Bécsi udvarban jóval kevesebb gyerek kerékpározott, mint a Hungária udvarban. A három nap átlagát tekintve több olyan időtartam is volt a Bécsi udvarban, amikor egyáltalán nem kerékpározott át rajta gyerek.

4.ábra:

A kerékpáros forgalom a Bécsi udvarban a vizsgált három nap átlaga alapján

5.ábra: *A kerékpáros forgalom a Hungária udvarban a vizsgált három nap átlaga alapján*

A Hungária udvar esetében már sűrűbben hajtottak rajta keresztül a gyerekek kerékpárral leginkább 13:30 és 16:30 között, aminek a „csúcsideje” 13:45 és 14:00 között volt. Ez az időtartam pedig egybeesik az iskola utolsó óráinak végével.

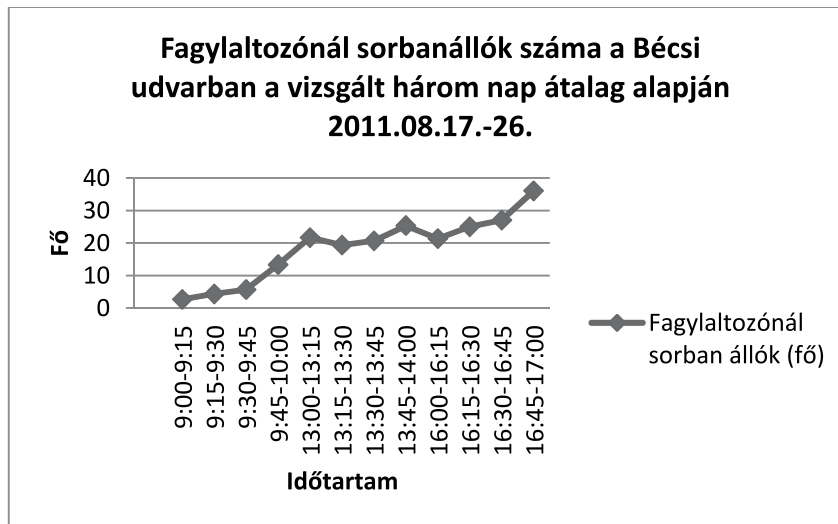
A felnőtt kerékpározók számát tekintve nagyon változatos képet mutatott a Hungária udvar, ami leginkább 2 és 4 darab között váltakozott. Arányaiban hasonló forgalom volt megfigyelhető a Bécsi udvarban is, azzal a különbséggel, hogy ott leginkább átlagosan 1 és 2 felnőtt kerékpáros hajtott keresztül negyedóránként.

Mindegyik udvarban található még további olyan funkciók melyek leginkább gyalogos forgalmat generálnak. A felmérés során viszont lehetetlen lett volna mindegyiket egyesével megvizsgálni. Ezért mindegyik udvarban, csak annak a funkciónak a forgalma került vizsgálatra, amelyik a helyszíni megfigyelés alapján a legnagyobbat generálta. Így esett a választás a Bécsi udvar esetében a fagyaltozóra, a Hungária udvarban pedig a játszótérre.

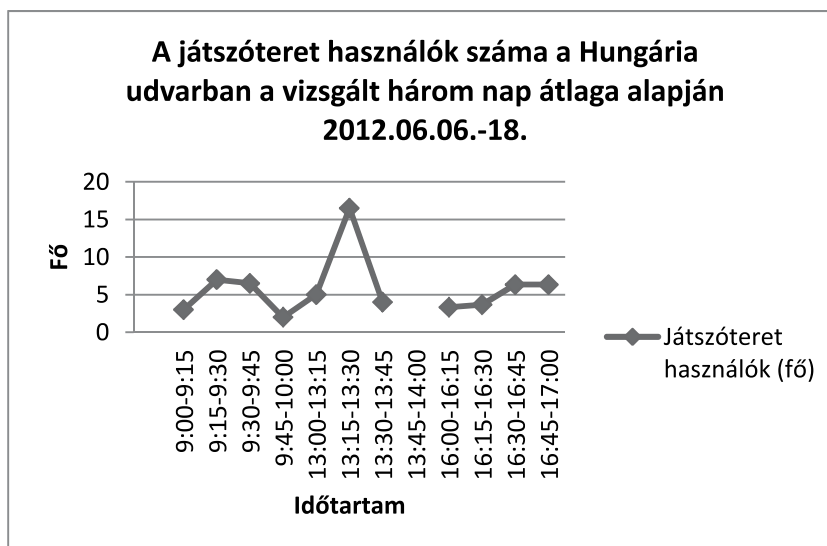
A Bécsi udvar fagyaltozója meglehetősen népszerűnek mondható, ezt alátámasztotta többek között az is, hogy a három nap átlaga alapján, átlagosan 19 fő állt sorban előtte. De részletesebben megvizsgálva a fagyaltozó forgalmát, kiderül hogy

délelőtt 9:00 órától folyamatos növekedést mutat (6.ábra). Ez a folyamat külön vizsgálva az egyes napokat, mindegyikre igaz volt.

A Hungária udvarban a játszótér forgalma már nem mutat olyan egyértelmű képet, mint a Bécsi udvarban a fagyalalozó. A három nap során megfigyelhető volt, hogy 8 főnél többen ritkán tartózkodtak 15 perc alatt a játszótéren (7.ábra).

6.ábra: A fagyalalozónál sorban állók száma a Bécsi udvarban a vizsgált három nap átlaga alapján

7.ábra: A játszótér használók száma a Hungária udvarban a vizsgált három nap átlaga alapján

Ahogy a grafikonon is látható csak egy olyan időtartam volt 13:15 és 13:30 között, amikor a játszótér használók száma 17 fő volt. Ez annak köszönhető, hogy a felmérés pénteki napján ebben a negyedórában egyedülálló módon 26 fő fordult meg a játszótéren. Ami azért is érdekes, mert a játszótéren kettő hinta található, így a fagyalalozóval ellentétben sokkal korlátozottabb a kapacitása. Ennek köszönhető

többek között az is, hogy általában 8 főnél többen nem voltak a játszótéren. Ugyanakkor meg kell jegyezni, hogy a játszótér előtt található egy pad, melyre általában a szülők ülnek le, amíg a gyerekek hintáznak. A forgalom felmérésekor, ezért a padon ülők is belekerültek a játszóteret használók száma közé. Így azt lehet mondani a három nap átlagából kapott 6 fő alapján, hogy negyedóra alatt általában kettő 3 fős család használja a játszóteret. A játszótér tehát meglehetősen nagy népszerűségnek örvend a Hungária udvarban.

A Bécsi és a Hungária udvar forgalmát összegezve az alábbiakat sikerült megállapítanom:

- A Bécsi udvar jelentősebb gyalogos forgalommal rendelkezik
- A Bécsi udvaron sokkal kevesebb gyerek gyalogol keresztül
- A Hungária udvarban jelentősebb a kerékpáros forgalom
- A kerékpáros forgalom különbsége elsősorban a Hungária udvar elhelyezkedésének, és a két udvar méretbeli különbségének köszönhető
- A Bécsi udvarban a fagyalтоzó jelentős forgalommal rendelkezik
- A Hungária udvarban a játszótér jelentős forgalommal rendelkezik

A belső udvarral rendelkező épületek forgalma tehát nem csak azok méretétől függ, hanem a benne található funkcióktól, az udvar elhelyezkedésétől, és az egyes funkciók tulajdonságaitól (méret, szolgáltatás típusa, mennyiség, stb.).

Összegzés

A jelenlegi tanulmányban vizsgált Bécsi és Hungária udvarról kiderült, hogy jól működő, és „élő” átjáró házas udvarok, melyek jelentős szereppel bírnak Győr belvárosában. A bennük található különböző funkciók is meglehetősen népszerűek, és kihasználtak. Ezt bizonyította a két udvarban elvégzett forgalomszámlálás is, melyből lényeges különbségek derültek ki az udvarok között. Hiszen ahogyan látható volt, az udvarok forgalma nem csak azok méretétől függ, hanem a bennük található funkcióktól, és az udvar elhelyezkedésétől a városban.

A jelenlegi tanulmány azonban nem tért ki olyan kérdésekre, hogy hogyan befolyásolják a belső udvarok forgalmát például a bennük található üzletek, vagy az azt körülvevő utcák forgalma. Mert kérdéses, hogy mi történne vajon akkor, ha a belváros másik pontján helyezkednének el ezek az udvarok, vagy ha egy kevésbé forgalmas utca határolná őket. Illetve befolyásolják-e ezt a forgalmat a közelben található buszmegállók, irodák, üzletek stb.

A belső zárt udvarok, és az átjáró házas udvarok területén tehát számos további kutatási lehetőség létezik. Ezeket a területek pedig mindenképpen célszerű megvizsgálni, hiszen ahogy látható volt, a jövőben különösen fontos szerepük lesz a városokban található közterületeknek. A történeti belvárosok esetében pedig a belső udvarosítás nyújthatja a legjobb lehetőséget a közterületek bővítésére, ezzel is biztosítva a fenntartható városfejlesztést a jövő generáció számára.

Referenciák

Thompson, C. W. 2002. Urban open space in the 21st century, *Landscape and Urban Planning*, 60:59-72.

Ekler, D. 1994. Madách út, vagy szerves városfejlődés, *Országépítő*, 2:34-41.

Szirmai, V. 2005. A városkutatások továbbfejlesztésének szempontjai: Az európai várostudományok jövője, *Tér és Társadalom*, 19(3-4):43-59.

Winkler, G. 1998. Győr, Arany János utca 18-22. Tömbmegújítás, *Magyar Építőipar*, 37(1-2):18-19